

The background of the cover features a close-up photograph of green leaves with numerous water droplets. A large, bright yellow abstract shape, resembling a stylized leaf or a drop, is superimposed over the image, partially obscuring the leaves. The text is overlaid on this yellow shape.

de hortus

jaarverslag
2022

inhoud

vooraf

- 3 Voorwoord van directie
- 4 2022 in cijfers
- 6 Missie, visie, en strategie

plek

- 8 De tuin
- 9 De programmering
- 10 Collectiebeheer

platform

- 12 Hortus Academy
- 13 Hortus Talks
- 14 In onze podcast:
Marieke Schatteleijn

projecten

- 16 Groen traineeship
- 17 Terugblik Drieklimatenkas
- 18 De Hortus op school
- 19 Op zadenexcursie

“elk jaar
is er een
zadenuit-
wisseling”

meer lezen? ga naar pagina 10

personeel

- 21 Even voorstellen...
- 22 De raad van toezicht
- 23 Vrijwilligers
- 24 Technische dienst

pecunia

- 24 Bezoekers 2022
- 25 Zaalverhuur
- 26 Financiële terugblik
- 27 De Vriendenvereniging

Het financiële jaarverslag is te vinden in de bijlage.

Het jaar 2022 begon hetzelfde als in 2021, namelijk met een dichte Hortus, maar verliep verder gelukkig heel anders dan het jaar daarvoor. Deze verplichte sluiting vanwege de coronapandemie was echt de laatste van 2022. Hoe blij waren we toen we 26 januari de poort weer openden, om de rest van het jaar vele bezoekers te mogen ontvangen. Bijna net zoveel als in 2019, ons pré-corona-topjaar.

Ons grootste probleem in 2022 was personeel. Want net als de rest van Nederland was horecapersoneel zeer schaars, en hebben we regelmatig met onderbezetting moeten draaien. Ook bij de entree en in het tuinteam hadden we vacatures die soms enige tijd open stonden voordat we ze konden invullen, dus er is ongelooflijk hard gewerkt door diegenen die er wel waren.

We hebben ook flinke slagen gemaakt in ons belangrijkste project: de vernieuwing van de Drieklimatenkas. Het voorlopig en definitief ontwerp zijn opgeleverd (heel inspirerend), de gestegen bouwkosten en inflatie zijn doorgerekend (dat was wat minder leuk) en er is flink geworven. We zijn heel blij met de bijdragen

die we o.a. van de Hartwig Foundation, het Zadelhoff Cultuurfonds en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland ontvingen.

Onze bezoekersinkomsten waren dit jaar goed: niet alleen uit entree, maar ook in de horeca, de winkel en bij zaalverhuur. Daarnaast hebben we in het begin van het jaar nog steun ontvangen van de overheid, het Mondriaan Fonds en het Kickstart Cultuurfonds, waar wij hen uiteraard zeer dankbaar voor zijn.

We eindigen dit jaar dan ook met een plus, die we goed kunnen gebruiken. Een deel gebruiken we om de continuïteitsreserve aan te vullen, een ander deel gaat in een bestemmingsreserve die we in 2024 zullen gebruiken om de tuin extra aantrekkelijk te maken als de Drieklimatenkas dicht is vanwege de verbouwing.

Maar het allerbeste van 2022 was natuurlijk dat er ruim 212.000 bezoekers hebben genoten van onze tuin en collectie. We hebben in 2022 het Halfroond gerenoveerd (met dank aan onze Vriendenvereniging), 165 klassen ontvangen binnen ons educatieprogramma, meer dan 15.000 stukken taart verkocht in de Oranjerie, bijna 8000 mensen mogen ontvangen voor privé-evenementen na sluitingstijd, 366 rondleidingen georganiseerd, meer dan 14.000 planten verkocht in de winkel en eindelijk weer meegedaan aan Museumnacht. Dit alles

natuurlijk om onze bezoekers te inspireren met planten en te laten leren over planten. Zodat ze beseffen hoe belangrijk planten zijn voor het leven op aarde – en daar hopelijk naar gaan handelen.

Ook in 2023 hopen we deze missie weer ten volle te kunnen vervullen. Wij verheugen ons erop!

Carlien Blok, directeur

de hortus in cijfers

feitjes

243

Klassen uit basis- en voortgezet onderwijs bezochten de Hortus

33

Bruiloften werden gevierd in de tuin

5.896

Bezoekers Museumnacht

54

Medewerkers in dienst

7.928

Bezoekers besloten events (diner, huwelijk etc.)

70

Vrijwilligers betrokken

bezoekers

Bezoekers die online of via de entree een kaartje kochten, met hun Vriendenkaart binnen kwamen of met hun klas of school de Hortus bezochten.

2022 212.465 48 weken geopend

2021 94.361 30 weken geopend

2020 99.054 38 weken geopend

2019 228.414 52 weken geopend

online community

42.032

Instagram volgers +7%

20.686

Facebook volgers -7%

16.896

Nieuwsbrief abonnees +20%

2.843

LinkedIn volgers +23%

2.407

TikTok volgers nieuw

de hortus in cijfers

collectie

4.824

Soorten

1.833

Genera

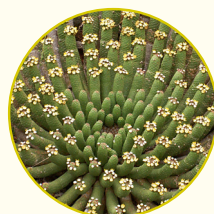
287

Plantenfamilies

Twee bijzondere accessies die erbij gekomen zijn.
Beiden van de Cactus-oase
van Annie en Bert van der Meer.

*Carnegiea
gigantea*

*Euphorbia
caput-medusae*

179

hiervan bevinden zich
in het Halfrond

index seminum

145

zaden soorten aangeboden

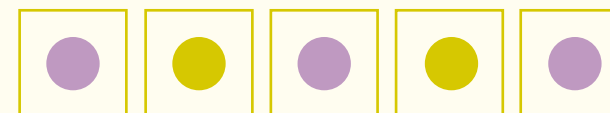
36

wildverzameld

109

afkomstig uit de Hortus

540

zakjes zaden

77

verzonden aan

botanische tuinen

ga anders naar buiten

Bij de Hortus vinden we dat mensen goed voor de aarde moeten zorgen. Biodiversiteit en balans in de natuur zijn onmisbaar voor het leven op aarde. De Hortus is als botanische tuin een plek en platform, toegankelijk voor iedereen die meer wil weten over planten. Ondanks dat je middenin de stad bent, bevind je je meteen in een andere wereld zodra je door de toegangspoort van de Hortus bent. De harmonieuze omgeving zet je zintuigen open, de schoonheid van onze tuin zet aan tot bewuste waarneming. Op het moment dat die beleving plaatsvindt, bieden wij kennis: de Hortus geeft betekenis aan wat je ziet. Deze kennis laat je anders naar planten kijken. Geïnspireerd ga je de Hortus weer uit en beseft je wat het belang van planten op aarde is - en ga je daar hopelijk naar handelen.

plek en platform

De Hortus is een plek én een platform: voor inspiratie, een plek die je zintuigen prikkelt op het snijpunt van beleving en kennis en waar je het belang van planten voor leven op aarde voelt of beseft.

missie

De Hortus Amsterdam wil mensen van alle leeftijden inspireren door ze de schoonheid en diversiteit van planten te laten zien en zo hun kennis over planten te vergroten. Wij dragen er aan bij dat mensen het belang van planten voor leven op aarde beseffen en daar naar gaan handelen

visie

De Hortus Botanicus Amsterdam is een botanische tuin waar je anders naar buiten gaat dan je naar binnen kwam. Het eeuwenoude cultureel erfgoed biedt een harmonieuze plek, waar mensen de schoonheid van planten op verschillende manieren ervaren en wij ze laten begrijpen wat ze waarnemen. Met haar rijke historie en veelzijdige collectie vormt de Hortus het ideale platform voor de dialoog over planten en de onmisbare rol die zij op aarde innemen.

merkwaarden

harmonie, schoonheid en inspiratie

strategie

De strategie voor de komende jaren hebben wij opgehangen aan 5 speerpunten die allen met een p beginnen. In de komende hoofdstukken van dit jaarverslag behandelen we respectievelijk de plek, het platform, personeel en organisatie, pecunia en het project: de vernieuwing van de Drieklimatenkas.

plek

Zonnige ochtend bij de Palmenkas

de tuin

een terugblik

plantenfamilies

In 2022 heeft een groot aantal collega's en externen gewerkt aan de complete vernieuwing van het Halfond: een grote en significante verandering in de tuin. Op een zonnige dag in mei werd het nieuwe Halfond feestelijk geopend. De collectie in dit tuingedeelte geeft de meest recente systematische indeling van het plantenrijk weer. Niet alleen de volgorde van de planten is anders: er is ook gekeken naar de synchronisatie van de bloeitijd. De meeste planten hebben nu hun bloeitijd in de zomer, zodat er in ieder geval één periode is waarin de families goed met elkaar vergeleken kunnen worden.

De collectiebordjes zijn aangepast en voorzien van een symbool dat de hoofdgroep weergeeft. Deze is ook terug te vinden op het eveneens vernieuwde grote informatiebord. In het perk worden de plantensoorten bovendien gepresenteerd binnen het kader van de familie waartoe de betreffende plant behoort. Voor de haagbeplanting is gekozen voor kardinaalsmuts (*Euonymus japonicus* 'Microphylla'). Verder is de automatische irrigatie vervangen, verbeterd en onzichtbaar

in het perk verwerkt. Planten worden nu beter beschermd tegen droogte en de watertech-niek vormt geen storend element meer in de tuinbeleving.

sharing is keeping

Verschillende planten in onze collectie zijn zeer zeldzaam en in sommige gevallen zijn er nog maar een paar individuen van over in het wild. Dat maakt deze soorten ook in een botanische tuin kwetsbaar, omdat wanneer één van deze planten komt te overlijden er nauwelijks of geen back-ups zijn. Belangrijk is dus het vermeerderen van deze planten en om ze beschikbaar te stellen voor andere botanische tuinen, zodat de kans dat deze soorten behouden blijven groter wordt: *sharing is keeping*. Om die reden vond er in september van vorig jaar een grote plantenuitwisseling plaats met botanische tuinen in het Verenigd Koninkrijk.

Er zijn 129 soorten Kaapse planten en 92 envelopjes met Kaapse zaden opgehaald door collega's van de National Botanic Garden of Wales en Cambridge University Botanic Garden. Het was de eerste post-Brexit uitwisseling die heeft plaatsgevonden tussen

een Nederlandse en een Engelse botanische tuin. Hiervoor was het nodig een fyto-sanitaire keuring te laten uitvoeren voor de export en daarna opnieuw in het VK voor de import. Gezien de problemen die sommige schadelijke organismen kunnen veroorzaken, is het voor de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) belangrijk om – behalve goed zicht op commerciële import en export te hebben – ook zicht te krijgen op het niet-commerciële internationale plantverkeer. Medewerkers van de keuringsdienst van NAK-tuinbouw zijn in de Hortus langsgeslagen om een informele veldinspectie uit te voeren en om het proces uit te leggen. Nu dit gecompliceerde proces in deze pilot met bovengenoemde partners eenmaal doorlopen is, kan een dergelijke uitwisseling gemakkelijker opnieuw plaatsvinden. Daarnaast kan de kennis overgedragen

worden aan andere botanische tuinen, zodat ook zij dit proces met meer gemak kunnen doorlopen.

zadenmarktplaats

Tot slot is het online platform voor Index Seminum gelanceerd. Deze internationale, online marktplaats voor het uitwisselen van zaden tussen de collecties van botanische tuinen is ontwikkeld door BGCI (Botanic Gardens Conservation International). Het initiatief hiervoor is genomen door de Hortus, i.s.m. de botanische tuin Oslo. De gecombineerde zadenlijst is in gebruik genomen door verschillende tuinen uit Nederland, Noorwegen, Zweden, IJsland, Frankrijk, Colombia, Tsjechië, Oostenrijk, België, Roemenië, Groot-Brittannië en Kroatië.

Geheel volgens het idee van de Hortus als ‘leertuin’, werd er in 2022 een verdiepend inhoudelijk programma opgezet. Het was dit jaar voor het eerst dat we een programma per seizoen ontwikkelden, met vier thema’s per seizoen. Ieder seizoen had eenzelfde ritme met een verdiepend inhoudelijk programma onder de naam: Hortus Academy. Ook de Zomeravonden bleken weer een succes, evenals Museumnacht en Hortus by Night. Een kleine terugblik naar een succesvol programmajaar.

de programmering

De Hortus mocht eind januari weer open – dat betekende dat er weer echte programmering kon worden neergezet in de tuin. Met verschillende evenementen (zowel commercieel als inhoudelijk) werden er verschillende doelgroepen aangesproken. Het afgelopen jaar werd er gewerkt met seizoensthema’s en verschillende lokale en interne samenwerkingen. Denk aan de Hortus Kinderboekenweek, Klassiek in de Kas en Hortus by Night.

In de zomer konden bezoekers genieten van een extra lang geopende tuin: van 21 juni tot en met 21 september was de Hortus op don-

derdagen en zondagen geopend tot 21:00 uur. De yogalessenreeks in de Palmenkas werd opnieuw erg goed bezocht. Even ontsnappen aan de dagelijkse drukte door middel van een ontspannende yogasessie in de prachtige Palmenkas, omringd door eeuwenoude palmen en cycadeëen. Ook klonk er weer muziek in de tuin. De hele zomer door vond er elke zondag een klassiek concert in de kas plaats. Door de intieme setting met matjes en ligkussens in plaats van stoelen kregen luisteraars een unieke, persoonlijke ervaring: een ligconcert tussen de planten waarbij alle zintuigen worden geprikkeld.

De Museumnacht had in 2022 een meer inhoudelijk programma dan voorgaande jaren. Met deze editie heeft de Hortus jonge Amsterdammers weten te bereiken en ontvangen op een manier die goed bij de Hortus past. Voor alle medewerkers die er waren was het een verbindend evenement met een goede sfeer: zowel in de aanloop met alle voorbereidingen als tijdens de nacht zelf.

Het jaar werd feestelijk afgesloten met Hortus by Night. Van 19 december t/m 8 januari konden bezoekers tot 22:00 uur van een prachtig verlichte tuin genieten. Voor de kinderen was er een spannende verhalenverteller bij het kampvuur. Bij de Oranjerie was er heerlijke warme choco en glühwein (mét of zonder rum!) verkrijgbaar en in de Drieklimatenkas was er een prikkelende, interactieve tentoonstelling. In samenwerking met het kunstcollectief Otherwise Collective werd de expositie ‘Plant is Present’ ontwikkeld, een audiovisuele en interactieve installatie die de communicatie van planten laat zien. Hiermee willen zij de relatie tussen plant en mens herstellen en stimuleren. Een visie die wij met hen delen.

In z’n algemeenheid is er een meer inhoudelijke programmering neergezet; er is meer verbinding gezocht bij wat de Hortus is, waar zij voor staat en wat zij wil uitdragen. Hier zullen we de komende jaren in blijven investeren.

meekijken met

collectiebeheer – sarina veldman

Een team van afgevaardigden van de National Botanic Garden of Wales en de Cambridge University Botanical Garden is de Noordzee overgestoken en net aangekomen in Amsterdam. Niet zomaar: de Hortus heeft 141 Kaapse planten voor het overzeese gezelschap verzameld en nog eens 92 envelopjes met zaden. Dat is de boottocht meer dan waard, kun je zeggen. Zo gaat dat met botanische tuinen onderling: uitwisselen, elkaar helpen, elkaar verrijken

Een uitdaging is het wel, die uitwisseling met Wales. Het is de eerste keer na de Brexit en dat betekent een grote stapel papierwerk en regelgeving om door te spitten. Maar het lukt, het gezelschap keert terug naar het Verenigd Koninkrijk, met botanische schatten van de Hortus.

“Supergaaf”, vindt Sarina Veldman. Ze begon afgelopen zomer als collectiebeheerder bij de Hortus nadat ze van verschillende kanten de vacature toegestuurd kreeg.

Ze werd aangenomen en voelt zich helemaal op haar plek hier. “Ik ben nu nog in het stadium van de collectie leren kennen. De Hortus heeft meer dan vierduizend soorten planten, die heb je niet allemaal in één dag in kaart. Maar ik weet steeds beter wat we hier hebben staan. Onderdeel van mijn werk is om dat goed te documenteren. Waar staan ze? Waar komen ze vandaan? Hebben ze de juiste naam? Dat doe ik voor de bestaande collectie, maar ook bij de nieuwe aanwinsten.”

Het vinden en aanschaffen van nieuwe aanwinsten hoort ook bij haar takenpakket. Samen met collega's ging Veldman onlangs naar een plantenmarkt van gespecialiseerde kwekers in de Botanische Tuin van de Universiteit van Utrecht. Het leverde prachtige vondsten op: onder andere een plantje uit de wolfsklauwfamilie dat de Hortus nog niet in de tuin had staan, een Zuid-Afrikaanse orchidee

en een kleine, klimmende *Solanum*. Door dit soort toevoegingen wordt de collectie steeds completer en gericht.

“sharing is keeping, zeggen we dan”

“Het is mooi dat wij onze collectie verrijken en kunnen bijdragen aan die van andere tuinen” vertelt Veldman. Dat is belangrijk, zeker als het gaat om het behoud van kwetsbare soorten die het moeilijk hebben in de natuur. Hoe meer tuinen deze soorten in hun collectie opnemen, hoe groter de kans dat ze blijven bestaan. *Sharing is keeping, zeggen we dan.*”

Nog één voorbeeld dan, van hoe collecties elkaar kunnen versterken. Elk jaar is er een zadenuitwisseling. Klinkt sexy, maar het komt erop neer dat botanische tuinen elkaar lijsten sturen van beschikbare zaden. “Hele lange lijsten zijn dat” zegt Veldman, “en elk jaar betekent het dat er een heleboel zaden gratis worden opgestuurd en ontvangen waardoor alle collecties weer verrijkt worden. Daar wordt iedereen beter van.”

platform

Omdat de Hortus dé plek is voor natuureducatie, is de ambitie geformuleerd om de Hortus te presenteren als leertuin en daaromheen een sterke en betrokken community te creëren. De Hortus Academy moet de inhoud van de botanische tuin versterken en naar buiten brengen op een toegankelijke manier, voor een divers publiek.

hortus academy

In 2022 was het een prioriteit te kijken naar hoe we als Hortus onze platformrol nog beter kunnen organiseren en uitdragen, en dat kon onder meer door de focus te leggen op Hortus Academy. Hoe kunnen we onze rol als kennisbank beter vervullen en wat is er nodig om dat goed te kunnen communiceren?

Wij willen dat iedereen in Hortus kan leren over planten. Daarom zoeken we in onze programmering voortdurend naar een zo breed mogelijk aanbod. Zodat eenieder op zijn of haar niveau mee kan doen. Of het nu gaat om kinderspeurtochten, instap-rondleidingen of meerdaagse evolutiecursussen. De Hortus

Academy omvat alle educatieve programmering, maar ook de bijbehorende communicatie. De afdelingen publieksprogrammering en marketing & communicatie werken hierin nauw samen.

In 2022 zijn de volgende producten ontwikkeld die vallen onder Hortus Academy:

- Evenementen
- Hortus Talks
- Podcasts
- Andere activiteiten (denk aan workshops, themarondleidingen en cursussen)

evenementen

In de programmering van de Hortus staan twee grote evenementen, de Museumnacht en Hortus by Night. Beiden worden erg goed bezocht, maar werden vaak overheerst door het meer recreatieve deel van dj en drinken. Dit jaar werd besloten om veel meer nadruk te leggen op het educatieve deel, door het steviger inbedden van workshops, tours en ook met kunstenaars te werken aan educatieve exposities en installaties.

hortus talks

De Hortus Talks zijn een combinatie van podcastuitzendingen en publieksevenementen in de tuin. Deze werden tweewekelijks vanuit het Kaslokaal georganiseerd, waarbij onderzoekers, kunstenaars en andere bijzondere sprekers werden uitgenodigd en geïnterviewd door gastheer Gisbert van Baalen.

andere activiteiten

De Hortus Academy werd in 2022 ook met name uitgedragen door inhoudelijke activiteiten zoals cursussen (de meerdaagse evolutie cursus 'Van alg tot orchidee', bijvoorbeeld), verschillende workshops zoals 'natural dye' (werken met natuurlijke kleurstoffen) of zelf kruidenboter maken (van o.a. daslook) en de themarondleidingen.

communicatie

Alle georganiseerde programmering werd gecommuniceerd via de social media kanalen (Facebook, Instagram, Twitter), de website, de maandelijkse nieuwsbrief (Hortusbericht) en de Seizoenskaarten. Een campagne die het erg goed deed was Hortus by Night. We kregen mooie reacties op de verlichte tuin en op de prachtige interactieve installatie in de Drieklimatenkas. In de communicatie blijven we actief zoeken naar het zo goed mogelijk uitdragen van de platformrol van de Hortus en daarmee de Hortus Academy. Er werd ook gekeken naar samenwerkingen met o.a. faculteiten en (culturele) mediaplatforms, om het netwerk te verbreden en een zo divers mogelijk publiek aan te spreken.

“wij willen
dat iedereen
in de
hortus
kan
leren over
planten”

De Hortus Talks vormden in 2022 een nieuw inhoudelijk onderdeel binnen de publieksprogrammering. Hortus Talks zijn podcast-opnames met publiek, vanuit het Kaslokaal middenin de Hortus. Gastheer Gisbert van Baalen (bekend van onder andere de Vogel-spotcast) ging in gesprek met ondernemers, biologen, wetenschappers, makers, filosofen en schrijvers die zich bezighouden met de natuur. In thematische series doken de Hortus Talks de verdieping in met altijd planten in de hoofdrol.

hortus talks

De thema's die voorbij kwamen waren eetbare natuur (lente), planten op reis (zomer) en planten in media (herfst en winter). In vijf afleveringen per keer (of per evenement, zoals tijdens de Museumnacht) deelden verschillende experts hun eigen kijk op en ervaringen in de plantenwereld en aanverwante thema's. Te gast in de kas waren onder andere boswachter Marieke Schatteleijn, evolutiebioloog Menno Schilthuizen en kunstenaar Claudy Jongstra.

Het thema 'eetbare natuur' werd afgetrapt met voedselphilosoof en schrijver Michiel Korthals: Gisbert sprak hem over hoe we op zoek moeten gaan naar de juiste balans tussen landbouw en natuur. Ard van de Kreeke praatte het publiek bij over het fenomeen

'vertical farming' en met de schrijfsters van het boek 'Zilt' sprak Gisbert over groenten uit de kuststreek; zeekraal, lamsoor en oesterblad. George Beentjes gaf een razend interessante stoomcursus medicinale planten en Elzelinde van Doleweerd sloot deze reeks af met een gesprek over 3D-geprint voedsel.

Binnen het thema 'planten op reis' gingen de Hortus Talks in de zomer over onderwerpen als plantenmigratie, natuur in de stad en (invasieve) exoten. In de kas verwelkomden we onder andere Marnel Scherrenberg (destijds collectiebeheer Botanische bij Naturalis), boswachter Marieke Schatteleijn (ook bekend van het KRO-NCRV programma BinnensteBuiten) en Gerard Oostermeijer van Het Levend Archief.

In 2022 stonden Hortus by Night en de Museumnacht in het teken van 'planten in media'. In de tuin konden bezoekers tijdens de Museumnacht een plant-tatoeage laten zetten uit de Hortus collectie: het Kaslokaal werd daarvoor omgebouwd tot een heuse pop-up tattooshop. Tatoeëester Nancy ter Horst schoof na afloop aan voor een Hortus Talk over botanische kunst en tatoeëren. Visueel kunstenaar Jonat Deelstra sprak met ons over zijn op onderwaterflora gebaseerde keramiek kunst en exposeerde in de Palmenkas. Claudy

Jongstra – verantwoordelijk voor de prachtige wandbekleding in het Hortus-café – werd geïnterviewd over haar werk en demonstreerde een live restauratie in de Oranjerie.

→ Alle Hortus Talk podcastopnames uit 2022 zijn terug te luisteren op onze website via hortus.nl/podcast.

in onze podcast:

Binnen het seizoensthema 'Planten op reis' spraken we afgelopen zomer met boswachter Marieke Schatteleijn. We praatten over (invasieve) exoten: waarom zijn ze een gevaar en waar komen ze vandaan? Een gesprek over herkomst en bestrijding, met nuttige tips voor je eigen tuin.

marieke schatteleijn

van sierplant tot plaag

Vol enthousiasme bracht de Duitse botanicus Philipp Von Siebold in de 19e eeuw de Japanse duizendknoop naar Nederland. Het werd een populaire sierplant. "Zo is het met veel exotische planten gegaan" vertelt Schatteleijn. "Ze werden meegenomen voor studie of vanwege hun sierwaarde. Tegenwoordig worden er heel veel uitheemse planten verkocht in Nederland. Vervolgens belanden ze in tuinen en collecties, en voor je het weet komt de plant in het wild terecht."

Maar wanneer is een plant nou een invasieve exoot? "Exoten zijn alle soorten die niet van nature in Nederland voorkomen. Een klein deel daarvan overleeft in het wild en is goed

aangepast aan ons klimaat. En binnen dat deel zijn weer soorten die het hier zó erg naar hun zin hebben - ook bij gebrek aan natuurlijke vijanden - dat ze zich razendsnel kunnen vermeerderen. Dan is het een invasieve exoot: een soort die zich explosief verspreidt en voor problemen zorgt."

op reis

Er zijn verschillende manieren waarop die schadelijke soorten hier terechtkomen. "Globalisering speelt een rol. Mensen gaan op reis en nemen ongemerkt exoten mee. In je tas, in je caravan, of onder je schoen." Klimaatverandering zorgt ook voor nieuwe uitdagingen. "De opwarming van de aarde speelt sommige invasieve soorten in de kaart.

De hemelboom, bijvoorbeeld. Die doet het erg goed in een warme omgeving. Die verspreidt zich nu ook steeds meer in buitengebieden. En dat geldt ook voor de vlinderstruik."

tuin er niet in

Gelukkig zijn er dingen die we zelf kunnen doen om schade te beperken: "Verwijder de invasieve exoten uit je tuin en doe je tuinafval in de grijze bak, niet in de groene! En dump het natuurlijk niet in de natuur. Wat ik zelf leuk vind is de 'Tuin er niet in'-folder van Floron: zij noemen de exoten die je niet moet planten en geven mooie alternatieven. En als je een exoot tegenkomt in de stad of in de natuur: zet het op waarneming.nl. Als beheerders zien dat er meldingen zijn van bijvoorbeeld Japanse duizendknoop, dan kunnen ze maatregelen nemen."

berenklauw

Invasieve exoten zijn niet alleen een gevaar voor de biodiversiteit. "Ook wij mensen kunnen er last van krijgen. Denk maar aan allergieën en brandblaren. De reuzeberenklauw, bijvoorbeeld." Lachend vertelt Schatteleijn over haar eigen ervaring met deze plant "Voordat ik boswachter werd had ik een tuin in Flevoland. En ik vond die reuzeberenklauw zo prachtig, dus die had ik in mijn tuin gezet. Fantastisch mooie plant! Totdat mijn buurman zei: joh, weet je dat de Provincie met man

en macht probeert die reuzeberenklauw te verwijderen uit Flevoland!" En zo blijven exoten zich verspreiden.

"Dus ja, ik snap het heel goed. Als je niet met het thema bezig bent, zie je gewoon een mooie plant. Maar daarom is dit onderwerp zo belangrijk."

→ Wil je meer horen over (invasieve) exoten en hoe je ze kunt herkennen en bestrijden? Luister online onze Hortus Talks aflevering terug met Marieke Schatteleijn. via dehortus.nl/podcast.

projecten

Van 21 september 2022 t/m 25 januari 2023 gaf de Hortus ruimte aan 12 jongeren in het kader van het nationaal Groen Traineeship. Van september tot januari zette deze enthousiaste groep zich in om voor en met de Hortus creatieve educatieproducten te ontwikkelen, waarmee thema's zoals klimaat en biodiversiteit op een toegankelijke manier worden gedeeld met publiek.

groen traineeship in de hortus

Veel jongeren willen graag 'iets' doen voor een groene en duurzame wereld, maar weten niet goed hoe en wat. Tegelijkertijd willen groene organisaties – zoals ook de Hortus – juist graag deze doelgroep bereiken en betrekken. Het Groen Traineeship springt in op die behoeften. In verschillende projecten werken jongvolwassenen (van 16 t/m 30 jaar) samen, ontwikkelen zichzelf en zetten zich in voor natuur en duurzaamheid.

In het geval van de Hortus hielpen zij mee aan 'de Hortus van morgen'; onze vernieuwde en verduurzaamde Drieklimatenkas, het huis van de biodiversiteit. De groep trainees heeft meegeholpen met het ontwikkelen, schrijven

en delen van het verhaal van de nieuwe kas aan het brede publiek.

Iedere woensdag was de groep aanwezig in Hortus: in het begin kregen zij introducties en rondleidingen over de verschillende klimaten (kaap, tropen, woestijn) en de invloed van klimaatverandering op soortenrijkdom. Zij gingen al gauw uiteen in opdrachtgroepjes en gaandeweg kregen ze ook verschillende workshops (o.a. storytelling en vormgeving). Samen met de projectleiders bezochten zij verschillende musea en andere culturele instellingen, alwaar zij leerzame opdrachten maakten.

In de verschillende opdrachtgroepjes werkten zij aan hun eigen product. Zo werkte een groepje aan een jongerenspeurtocht, een andere werkte aan de opzet voor een kinderboek over het belang van een gezonde bodem en een ander duo maakte een prachtig plantenkwartetspel.

Op 25 januari was de laatste dag en presenteerden zij hun creatieve, leerzame en vooral eigenwijze producten aan de Hortus. Het is bijzonder om zo lang met een groep jongeren te kunnen werken aan deze belangrijke thema's. Wij hebben ontzettend veel van ze geleerd.

“het is
bijzonder
om zo lang
met een
groep
jongeren
te kunnen
werken”

In 2022 zijn er flink wat stappen gezet in het grootste project waar de Hortus momenteel mee bezig is, namelijk de vernieuwing van de Drieklimatenkas. Deze kas uit 1993 moet worden gerenoveerd, en dat gaan wij doen met twee hoofddoelstellingen: duurzaamheid en educatie. Het wordt een kas waarin je ziet, voelt én ruikt wat biodiversiteit is. Waar educatie en verwondering organisch samengaan. Een volledig duurzame en CO₂-neutrale kas in hartje Amsterdam, als inspirerend voorbeeld voor iedereen.

terugblik drieklimatenkas

In het voorjaar van 2022 werd het Voorlopig Ontwerp opgeleverd. De plannen waar we al zo lang mee bezig zijn, krijgen handen en voeten. We kunnen nu echt zien hoe de vernieuwde kas eruit gaat zien, van buiten en van binnen. In de uitwerking naar het Definitief Ontwerp liep het bouwteam vertraging op, omdat er eerder dan verwacht een nieuwe constructeur en installatieadviseur moesten worden gezocht. Deze zijn gevonden, evenals de aannemer.

Er zijn beplantingsplannen gemaakt voor de Kaapse en de tropische kas (de woestijnkas blijft qua beplanting ongewijzigd) en eind sep-

tember is door alle betrokken projectpartners een bijna volledig Definitief Ontwerp ingeleverd bij de betrokken aannemers op het gebied van bouwkundige, installatietechnische en inrichtingsrealisatie. Deze drie aannemende partijen (AKOR, LekHabo en Copijn) hebben in oktober calculaties uitgevoerd. Het was even schrikken toen bleek dat de projectkosten zouden uitstijgen boven de 10 miljoen euro. Dat zou het project onhaalbaar maken. Daarop moest Hortus-intern zorgvuldig gekeken worden naar mogelijke besparingen, en is aan alle deelnemers in het bouwteam gevraagd om eventuele aanpassingen uit te werken en door te rekenen.

Tegelijkertijd is er in de maand november overleg gepleegd met diverse externen voor advies, waaronder onze eigen raad van advies voor dit project – die dit jaar is uitgebreid met Caroline Breunese en Willem Bijleveld. Vervolgens is gekeken welke mogelijkheden er waren om het dekkingsplan op te hogen, met meer eigen middelen, een extra bijdrage van de Vriendenvereniging en leningen. Het resultaat van deze inspanningen leverde aangepaste calculaties en een aangepast dekkingsplan op van 8.5 miljoen euro. Dit is besproken met de raad van toezicht op 1 december en in die vergadering is besloten tot voortgang van het project.

Door coronajaren 2021 en 2022 is er maar nauwelijks een publieke crowdfundingscampagne geweest. Echter in 2022 konden we ons weer op het publiek gaan richten. Vanaf de zomer 2022 is gewerkt aan een nieuwe campagne voor de jaren 2023 en 2024. Deze zal in april 2023 van start gaan.

De fondsenwerving ging voorspoedig in 2022. We kregen bijdragen van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, de Hartwig Foundation, het Zadelhoff Cultuurfonds, het Mondriaan Fonds en een extra bijdrage van het Hugo de Vries Fonds vanwege de gestegen kosten. Daar zijn wij allen uiteraard zeer dankbaar voor!

Van 5 t/m 16 oktober 2022 vond de Kinderboekenweek plaats. Het thema kon niet veel passender: gi-ga-groen! Naar aanleiding van dit thema organiseerde de OBA (Openbare Bibliotheek Amsterdam) in samenwerking met de Alan Turingschool én de Hortus een inspiratiebijeenkomst op woensdag 21 september voor leerkrachten uit het basisonderwijs.

de hortus op school

De Alan Turingschool is een bekende van de Hortus: al jaren komen zij met al hun klassen naar de tuin en de kassen. In het voorjaar van 2022 bedachten beide instellingen samen met de OBA een eigen onderwijsprogramma over planten voor alle groepen van de Alan Turingschool. Dit was zo geslaagd dat dit het onderwerp werd van een symposium tijdens de Kinderboekenweek.

Educatiemedewerker Lotte Vonk gaf namens de Hortus samen met twee educatievrijwilligers een workshop over planten. In deze workshop kregen de deelnemende leerkrachten volop ideeën en praktische tips om met

planten aan de slag te gaan in de klas. Lotte: “Tijdens de workshop heb ik eerst kort ons lesaanbod toegelicht: lesprogramma’s over planten en natuur voor basis- en voortgezet en hoger onderwijs, zowel op klassikaal als individueel niveau. En naast dit standaard aanbod is er ook nog de mogelijkheid tot maatwerk.”

Vervolgens gaf Lotte, samen met haar vrijwilligers, een (verkorte) versie van de Hortus biomimicryles. “We namen microscopen en onze planten mee: de klit, vlotvaren en de trompetbekerplant. Vervolgens hebben we allerlei planten van dichtbij bekeken en onderzocht. De leerkrachten waren heel enthousiast! Aan

het eind van de workshop hebben we nog allerlei tips uitgewisseld op het gebied van natuureducatie.”

Deze les leende zich uitstekend voor de inspiratiebijeenkomst. Biomimicry is namelijk de wetenschap die de natuur bestudeert en als inspiratie gebruikt om menselijke problemen mee op te lossen, op een efficiënte en milieuvriendelijke manier. “Tijdens deze les onderzoeken de leerlingen in groepjes een plant met behulp van microscopen”, legt Lotte uit. “Ze kunnen ook allerlei proefjes met de plant doen. De bijzondere eigenschappen van de plant kunnen zij vervolgens vertalen naar een toepassing die bruikbaar is voor ons mensen.”

Tijdens de Kinderboekenweek zelf was er trouwens ook iets leuks te doen in de tuin van de Hortus: samen met kinderen en ouders doken we in de wereld van planten en bijen door middel van boeken, samen (voor) lezen en creatieve workshops. De hele Kinderboekenweek door was er in de rechtevleugel van de Palmenkas een heuse ‘botanische bieb’, waar kinderen heerlijk teruggetrokken konden lezen op boomstambankjes (uiteraard uit eigen tuin!).

De Hortus Biomimicry les met Margje

De Hortus heeft een omvangrijke inheemse soortencollectie. Deze collectie zaden wordt actief in stand gehouden, uitgebreid en aangevuld. Dat gebeurt onder andere door uitwisseling met andere botanische tuinen en het oogsten en conserveren van zaden uit de eigen collectie. Voor de inheemse soortenverzameling moeten de zaden daadwerkelijk uit het wild komen: een klein verslag van zo'n zadenexcursie.

de hortus op zadenexcursie

van geelhartje tot paddenrus

index seminum

Op 10 augustus ging een delegatie van het tuin-team eropuit: drie medewerkers en een vrijwilligster vertrokken op een zomerse dag naar het Mariëndal in de buurt van Den Helder om wilde zaden te verzamelen. Dit prachtige en bijzondere natuurgebied wordt beheerd door Landschap Noord-Holland. Een drassig gebied naast de duinen, met afwisselend zure en kalkrijke grond. In dit beschermde landschap mag je niet zomaar zaden oogsten of planten plukken: daar is een vergunning voor nodig.

de oogst

Soorten die onder andere zijn verzameld zijn het geelhartje het geelhartje (*Linum catharticum*), paddenrus (*Juncus subnodulosus*), waterzuring (*Rumex hydrolapathum*) en moeraswespenorchis (*Epipactus palustris*). Bezoekers kunnen de verzamelde planten vanaf volgend voorjaar terugzien in het Dui-nenperk, de perken rond de grote vijver en het Carnivorenperk.

natuurlijke verschijning

Maar waarom een zadenexcursie? Waarom niet gewoon zaden kopen? Dat zit zo: de Hortus wil de natuurlijke verschijning van de planten laten zien en als er taxonomisch onderzoek wordt verricht in de collectie, mag het onderzoek niet worden belemmerd door kruisingen tussen soorten of afwijkend DNA van de betreffende plant in het wild. Voor de Hortus is het belangrijk dat het zaad uit het wild komt en we niet per ongeluk zaden of planten uit bijvoorbeeld de tuinbouw verspreiden.

Het overschot aan zaad dat niet zal worden geplant zal worden toegevoegd aan de zadenlijst: de zogeheten Index Seminum. Deze lijst wordt elk jaar in de winter naar andere botanische tuinen in Europa gestuurd. Vervolgens kunnen botanische tuinen onderling de zaden uitwisselen, voor het toevoegen en tentoonstellen van nieuwe planten aan hun collecties. Een vruchtbare uitwisseling, letterlijk dus.

Beeld: Sven Focke

personeel

In 2022 mocht de Hortus een aantal nieuwe personeelsleden verwelkomen in de organisatie. Zo ook Rob Verkerk: hij volgt als nieuwe HR adviseur Marieke Holt op, die deze functie vele jaren vervulde bij de Hortus.

even voorstellen...

hortus verwelkomt nieuwe hr adviseur

“Mijn naam is Rob (Verkerk), ik voel mijzelf een ‘oudere jongere’ van 59 jaar. Sinds december kom ik elke week 3 dagen vanuit Zwolle naar deze prachtige groene oase midden in Amsterdam.

Voor de Hortus heb ik zo’n 30 jaar op verschillende HR en managementfuncties gewerkt in de watersector. Achtereenvolgens bij de Unie van waterschappen in Den Haag, bij Rijkswaterstaat in Lelystad en bij waterschap Vechtstromen aan onze oostgrens. Mijn laatste functie daar was teamleider beheer watersysteem.”

“In die functie is mijn belangstelling voor de groene omgeving verder aangewakkerd, want naast de verantwoordelijkheid voor allerlei technische objecten als stuwen en gemalen, behoorde ook de inrichting van de groene

ruimte naast de watergangen/op de dijken tot mijn verantwoordelijkheden.

Nadat mijn dienstverband bij het waterschap was geëindigd, heb ik een aantal kortdurende interim HR-klussen gedaan en ben ik serieus werk gaan maken van de aangewakkerde interesse voor de groene omgeving door het gaan volgen van de opleiding (ecologisch) tuinontwerper.”

“April vorig jaar was ik samen met 1 van mijn 2 zonen op bezoek in De Hortus, voordat we naar het concert van de Simple Minds in de Ziggo-dome gingen. Het was een prachtige dag en de blauwe regen stond weldadig in bloei. Ik weet nog dat ik tegen Andreas zei: “Als je hier werkt heb je wel een hele mooie werkplek”, en zie daar, 8 maanden later...”

“Ik geniet elke dag van het mooie uitzicht vanuit mijn werkkamer en dat wordt straks alleen maar mooier als het voorjaar echt aanbreekt. Maar het is niet alleen de omgeving. Vooral de collega’s maken indruk door hun toewijding en ook veerkracht, want de laatste jaren waren natuurlijk niet makkelijk in de coronaperiode. Voor mij waren de eerste maanden trouwens wel even aanpoten, want het was een behoorlijke tijd terug dat ik op detailniveau bezig was geweest met salarisadministratie.”

“De breedte van de functie spreekt mij erg aan. De ene dag ben je administratief bezig op detailniveau, terwijl je de volgende dag bezigt bent met zaken op meer tactisch en strategisch beleidsniveau. *Never a dull moment* dus. Wat mij betreft een uiterst prettige start bij De Hortus. Ik hoop en verwacht een positieve bijdrage te kunnen leveren aan het (verder) professionaliseren van de organisatie, in combinatie met behoud van het unieke karakter van de organisatie.”

Rob Verkerk

De Stichting Hortus Botanicus Amsterdam kent een raad van toezichtmodel met een éénhoofdige bestuurder (directeur). De directeur/bestuurder is eindverantwoordelijk en wordt gecontroleerd en geadviseerd door de raad van toezicht. Deze raad houdt integraal toezicht op het beleid van de bestuurder en de algemene gang van zaken bij de Hortus.

de raad van toezicht

De raad van toezicht kwam in 2022 vijf maal plenair bijeen. Daarnaast hebben de individuele leden op meerdere momenten de directeur/ bestuurder met raad en daad bijgestaan. De raad van toezicht bestaat uit 7 leden. In 2022 trad Anneleen Kool (universitair hoofddocent Etnobotanie aan de universiteit van Oslo) af en zij werd per 1 oktober opgevolgd door Laura Vissenberg, campagneleider en hoofd strategie en communicatie bij GroenLinks. Eerder was zij werkzaam als politiek adviseur bij het kabinet van de burgemeester van Amsterdam, en als programma-leider bij de gemeente Amsterdam.

De andere leden van de raad van toezicht zijn voorzitter Roxane van Acker (directeur Bibliotheek Zuid Kennemerland), prof.dr. Eric Schranz (hoogleraar Biosystematiek aan de WUR), Milou Halbesma (directeur Museum Het Rembrandthuis), Saskia Egas Reparaz (CEO bij HEMA) en Jeroen Davidson (voorzitter raad van bestuur van EY Nederland). Laatstgenoemde heeft binnen de raad van toezicht van de Hortus het aandachtsgebied financiën onder zijn beheer en in die hoedanigheid in 2022 een aantal keren overlegd met de directeur en hoofd financiën/controller van de Hortus. Daarnaast is Jeroen van Spijk (associée Galan Groep) lid van de raad van toezicht, hij is tevens voorzitter van het bestuur van de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Hortus.

De raad van toezicht houdt integraal toezicht op het beleid van de bestuurder en de algemene gang van zaken bij de Hortus. Daarnaast is de raad adviseur, klankbord en sparringpartner voor de directie en het management team van de Hortus.

In 2022 keurde de raad van toezicht op 1 december het definitieve plan voor de vernieuwing van de Drieklimatenkas goed. Het project gaat 8.5 miljoen euro kosten: door de gestegen bouwkosten en inflatie een stuk hoger dan de oorspronkelijke begroting. Maar gezien het solide dekkingsplan en de gefundeerde verwachting dat er nog een aantal financiers zal

bijdragen, is er vertrouwen dat we dit project op deze manier kunnen gaan uitvoeren. Daarnaast is besloten dat de raad van toezicht het proces van dichtbij volgt aan de hand van een voortgangs- en risicorapportage die elke vergadering zal worden bijgewerkt en besproken.

Roxane van Acker, voorzitter van de raad van toezicht, kijkt terug op een mooi jaar. “Het was erg fijn om te zien dat bezoekers de Hortus na de coronajaren weer zo snel wisten te vinden. En we hebben grote stappen gemaakt met ons grootste project: de grootscheepse duurzame vernieuwing van de Drieklimatenkas”.

Raad van toezicht	Datum van aantreden	
Jeroen van Spijk	23-05-2018	Een lid van de raad van toezicht is benoemd voor een periode – welke maximaal vier jaar kan zijn – als vastgesteld bij zijn benoeming en is slechts één keer herbenoembaar.
Eric Schranz	23-05-2018	
Saskia Egas Reparaz	01-01-2020	
Jeroen Davidson	01-01-2021	
Milou Halbesma	01-12-2021	
Roxane van Acker	01-01-2022	
Laura Vissenberg	01-10-2022	

Vrijwilligerswerk is van onschatbare waarde voor de Hortus Amsterdam. De Hortus Amsterdam is een non-profitorganisatie en we zijn mede afhankelijk van de steun van vrijwilligers in het dagelijks reilen en zeilen van de organisatie.

vrijwilligers in de hortus

Deze vrijwillige medewerkers dragen in verschillende afdelingen bij aan de Hortus; bij het begeleiden van schoolklassen, in de winkel en in de tuin. Ook onze toezicht- en Vrienden-bestuursfuncties zijn onbezoldigd en worden vervuld door mensen die bereid zijn hun eigen tijd in te zetten voor de Hortus. De inzet van al deze vrijwilligers is cruciaal voor de Hortus om haar doelen te bereiken en haar missie te vervullen.

De verschillende afdelingen vragen een diverse inzet van vrijwilligers en bieden daarom ook vele manieren om te helpen. Een van de langst bestaande groepen waarin vrijwilligerswerk wordt uitgevoerd in de Hortus, is de groep tuinvrijwilligers. De Hortus heeft een uitgebreide verzameling van planten van over de hele wereld, van zeldzame tropische planten tot inheemse Nederlandse planten. Het onderhouden van deze collectie is een enorme taak

die veel tijd en energie vergt. Veel van deze vrijwilligers hebben al jarenlang een vast moment in de week waarop zij het team komen ondersteunen. Ze helpen bijvoorbeeld bij het harken, het wieden van onkruid, het snoeien van struiken en bomen, maar ook het voeren van de vlinders en het verzorgen van de rupsen en poppen. Hoe bijzonder is het dat onze prachtige vlindercollectie iedere dag met liefde wordt verzorgd door vrijwillige medewerkers die rupseneitjes verzamelen, poppen opprikken en suikerwater aanmaken?

Onze vrijwillige medewerkers zijn niet alleen actief achter de schermen, ze staan ook vaak vooraan in een rol in contact met het publiek. Zo begeleiden ze de schoolklassen tijdens de hortusles en worden bezoekers meegenomen met rondleidingen. En ook in de winkel worden bezoekers dagelijks geholpen bij hun aankopen.

**“de vlinder-
collectie
wordt
iedere dag
met veel
liefde
verzorgd”**

De verdeling betaalde en vrijwillige krachten in de Hortus is 44/56. Uiteraard is de Hortus dankbaar voor deze inzet, en dat tonen we dan ook regelmatig. Zo krijgt iedere medewerker, vrijwillig of betaald, een verjaardagscadeautje van de Hortus. En in december werd iedereen bedankt met een eindejaarsgift. Naast de personeelsborrels en teamuitjes waren er dit jaar ook weer vele uitnodigingen voor gratis deelname aan Hortus Talks of informatieve rondleidingen.

De Hortus is zich ervan bewust dat de liefde en passie waarmee al onze vrijwilligers zich inzetten van onschatbare waarde is. Ook dit jaar weer.

Waterblom - *Wurmbea stricta*

meekijken met

technische dienst
joris mittelmeijer

Joris Mittelmeijer is hoofd van de Technische Dienst binnen de Hortus. Een niet altijd even zichtbare afdeling, maar onmisbaar voor een botanische tuin. Joris vertelt over het werk binnen de Technische Dienst en wat daar allemaal bij komt kijken.

“Een dagje binnen de Technische Dienst verloopt nooit zoals verwacht. Mijn team (Theun, Pieter, Puck, Gertjan) zorgt ervoor dat alles werkt. En blijft werken. Dat valt niet altijd mee in een tuin met monumentale panden en oude kassen.” Zo krijgt Joris regelmatig appjes, telefoontjes of mails van tuinmedewerkers of andere collega-afdelingen. Dat gaat van ‘het is heel koud in de Oranjerie!’ tot ‘er ligt een steen los voor de Woestijnkas’ of ‘er is geen water in de Tropische Kas’. Heel divers dus.

Joris: “Terwijl we de installaties verbeteren maar ook bijvoorbeeld schilderwerk doen (klein onderhoud of een hele grote graffiti overschilderen bij de Koepel) en nieuwe hekken timmeren voor het terras van de winkel, is er een continue stroom vragen; klein en groot, waarin wij zoeken naar een balans. Tussen haast en geen haast. *Moet het echt nu, of is deze vraag is eigenlijk een wens?*”

Want een verstopping of een weigerend slot gaat natuurlijk altijd voor, maar de Technische Dienst is ook bezig met heel andere werkzaamheden. “In het kader van verduurzaming zijn we bezig met ‘verledden’. Collega Gertjan heeft de verlichting in de Hortus (van kassen tot kantoren en werkplaats) in kaart gebracht en is bezig om overal LED-licht in te zetten en meteen ook bewegingsmelders te plaatsen. Daarmee slaan we een dubbele klap: het

stroomverbruik neemt behoorlijk af door de LED’s en het licht gaat uit als iemand een tijdje niet in zijn kantoor of de werkplaats is.”

“het is nooit saai bij de technische dienst”

Onlangs was de stroom uitgevallen in de warmtepomp en de CV-ketels. Paniek: want veel belangrijke collecties gedijen bij specifieke temperaturen. “Gelukkig was Theun nog in de Hortus om in de schakelkast te kijken wat er aan de hand was (kortsluiting). Op dit soort momenten moeten we snel handelen. Terwijl ik met Reinout (hoofd Tuin en Collectie) app en met de storingsdiensten aan de lijn zit, kijk ik in de computer naar de temperaturen en heb contact met Theun. Theun vangt het elektrotechnisch installatiebedrijf op. Na drie uur komen we allemaal weer tot rust: storing opgelost, de temperaturen lopen weer op.” Enfin. Het is nooit saai bij de Technische Dienst.

pecunia

Bezoeker in Drieklimatenkas

In 2022 trok de Hortus in totaal 226.289 bezoekers. Dat waren 212.465 bezoekers die online of via de entree een kaartje kochten, met hun Vriendenkaart binnen kwamen of met hun klas of school de Hortus bezochten. Daarnaast trokken we 5896 bezoekers tijdens Museumnacht, en 7928 bezoekers die hier een besloten evenement (een diner of een huwelijk bijvoorbeeld) na sluitingstijd hadden.

bezoekers 2022

Heel blij zijn we dat meer dan 20% van onze betalende bezoekers uit Amsterdam komt, dit bevestigt voor ons dat de Hortus een gewaardeerde plek in het Amsterdamse culturele veld inneemt. En dit percentage is nog zonder onze Vrienden, die voor het overgrote deel uit Amsterdam komen en gezamenlijk goed zijn voor meer dan 16% van het bezoek.

Bijna een kwart van onze bezoekers komt uit de rest van Nederland en dat laat iets minder dan de helft over voor bezoekers uit het buitenland. De lijst van herkomstlanden is al een aantal jaar ongeveer gelijk; Duitsland, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Italië vormen de top 5 in 2022.

Ook zien we een groeiende toestroom van basisschoolklassen. De bezoekcapaciteit zat meer dan eens vol. Door het specifieke lesaanbod en de intensieve begeleiding (in de Hortus is alleen een lesbezoek mogelijk, geen schoolreisje) is de capaciteit beperkt. Het afgelopen jaar werden we bezocht door 165 klassen. Dit is een stijging van 126 % ten opzichte van 2019 (en van 194% t.o.v. 2018).

Na 2 magere coronajaren zijn we natuurlijk ontzettend blij met deze bezoekersaantallen. Men zou het bijna vergeten, maar bijna heel januari waren we dicht vanwege de laatste lockdown, en in februari kwam het nog wat voorzichtig op gang: mensen moesten er weer aan wennen dat ze overal heen konden en

mochten. Gelukkig hadden we in die maanden nog corona-steun van de overheid en het Mondriaanfonds, en gaf ook het Kickstart Cultuurfonds ons nogmaals een bijdrage.

Met de start van de lente begon de zon te schijnen en werden we ontzettend goed bezocht, door Nederlanders en toeristen. In maart en mei trokken we zelfs meer bezoekers dan in dezelfde maanden in 2019. Ook met betrekking tot zaalverhuur was het zeer druk: het leek wel of iedereen zijn uitgestelde feest in de Hortus wilde vieren.

In de zomer en in het najaar bleven onze bezoekers komen. Alleen in december ontvingen we – ondanks Hortus by Night – minder bezoekers dan verwacht. We wijten het aan het weer: het was wel heel grijs en grijs deze maand. En het doet niets af aan dit geweldige jaar.

Onze bezoekers komen graag in de Oranjerie en in de winkel. We zagen het afgelopen jaar dat de gemiddelde omzetten in de winkel en de horeca hoger waren dan de jaren daarvoor. Met name in de winkel heeft de verkoop een vlucht genomen. Los van de vele veranderingen in het aanbod - waaronder ook een uitgebreid assortiment biologische planten - is dit ook een gevolg van het feit dat de winkel sinds dit jaar aan de straatkant is opgezet en ook buurtbewoners en andere bezoekers de

winkel nu vrijelijk kunnen inwandelen, zonder bezoek aan de tuin. Ook in de horeca, die wel nog steeds alleen toegankelijk is voor bezoekers van de tuin, gaat het goed. En dat komt niet alleen door de gestegen prijzen – deze hebben we geprobeerd relatief laag te houden, zodat een kop koffie voor onze bezoekers betaalbaar blijft.

“met de start
van
de lente
begon de
zon te
schijnen en
werden we
ontzettend
goed
bezocht”

zaalverhuur

Het was een druk jaar voor zaalverhuur: in 2022 werden veel huwelijken ingehaald die niet door konden gaan in 2020 en 2021 door corona. In januari was nog volstrekt onduidelijk wat wel en niet zou mogen. Maar het werd uiteindelijk – voor een groot deel dankzij de inzet en toewijding van de medewerkers – een heel geslaagde zomer voor de afdeling zaalverhuur.

Ook op andere vlakken werden er inhaalslagen gemaakt, zowel zakelijk als privé. Toen Nederland weer echt ‘open’ ging en het vertrouwen groeide, werd het vrijwel elke dag ietsje drukker. Zaalverhuur verwelkomde een nieuwe cateraar: The Smoking Pan. In de Laranjazaal werd druk vergaderd; onder andere door de Gemeente Amsterdam en nieuwe vaste gasten, Orion en Overamstel uitgevers. Opvallend: er waren dus veel boekpresentaties in 2022.

In 2022 was er sprake van een maximale capaciteit van 120 – 150 gasten, met de gelegenheid tot dineren in de Palmenkas. In de praktijk leverde dit wel eens hectische situaties op: een diner met 120 gasten, omringd door scherpe bladeren waar voor uit moet worden gekeken. Geen ideale werksituatie en bovendien teveel risico op schade aan de planten. In 2023 is daarom het dineren in de Palmenkas niet meer mogelijk. Daarnaast hebben we ook de eindtijd van verhuringen in de Palmenkas aangepast naar 19.30 uur.

**“in de
praktijk
leverde
dit wel
eens
hectische
situaties op”**

De afgelopen twee jaren waren, door de langdurige sluitingen vanwege corona en daardoor fors dalende inkomsten, erg lastig voor de Hortus. De Hortus moest alles op alles zetten om via subsidies (NOW en TVL) en diverse fondsen te kunnen overleven. Nadat de laatste sluiting vanwege corona in januari 2022 werd opgeheven, is het aantal bezoekers en daarmee de inkomsten zeer snel gestegen. Eind 2022 ging het aantal bezoekers weer richting het topjaar 2019.

financiële terugblik

Het jaar 2022 is voorzichtig begroot. Dat was vanwege grote onzekerheid omtrent de ontwikkelingen van corona. Uiteindelijk bleek dat mee te vallen en kon de Hortus eind januari weer openen. Daarna ging het hard met de bezoekersaantallen. Mede dankzij het prachtige voorjaar en een mooie zomer kwamen veel bezoekers naar de Hortus. Daardoor is het begrote verlies van ruim 200.000 euro uiteindelijk een positief resultaat van iets minder dan 300.000 euro geworden. Dit gaat gedeeltelijk naar onze continuïteitsreserve, en naar een bestemmingsreserve die we in 2024 tijdens de sluiting van de Drieklimatenkas zullen gebruiken.

Het aantal bezoekers lag ongeveer 22% boven begroting. Ten opzichte van 2021 was zelfs sprake van een ruime verdubbeling

van het aantal bezoekers. Daardoor kwamen de publieksinkomsten ook uit boven begroting en 2021. De opbrengsten van subsidies en fondsen waren lager dan in 2021, omdat veel minder steun is ontvangen dan in de voorgaande twee jaren.

De personeelskosten zijn licht gestegen. Over het eerste kwartaal 2022 heeft de Hortus nog NOW-subsidie ontvangen. Dat heeft de personeelskosten verlaagd. De personeelskosten zijn toch hoger uitgekomen doordat meer medewerkers zijn aangenomen of ingehuurd vanwege de hoge bezoekersaantallen. Daarnaast zijn per 1 jan en 1 juli CAO-verhogingen doorgevoerd. De overige bedrijfskosten zijn gestegen door onder andere meer uitgaven aan de tuin, hogere ict-kosten en meer kosten voor programmering.

	Realisatie 2022	Begroting 2022	Realisatie 2021
Aantal bezoekers			
Opbrengsten	212.465	173.173	94.361
Publieksinkomsten	2.643.879	2.076.537	1.227.096
Exploitatiebijdragen Vrienden	192.286	192.244	192.916
Subsidies & fondsen	676.986	592.189	1.116.058
Overige inkomsten	169.399	170.584	259.233
Totaal opbrengsten*	3.682.550	3.031.554	2.795.303
Bedrijfskosten			
Personeelskosten	2.196.297	2.135.549	1.416.334
Huisvestingskosten	558.689	520.886	599.464
Afschrijvingen	103.824	115.967	113.835
Overige bedrijfskosten	530.634	485.480	381.259
Totaal bedrijfskosten	3.389.444	3.257.882	2.510.892
Bedrijfsresultaat	293.106	-226.328	284.411

* Opbrengsten minus inkoopwaarde

De Vriendenvereniging is sinds haar oprichting in 1986 actief betrokken bij de Hortus. In de beginjaren was de activiteit vooral gericht op het behoud van de Hortus op de oorspronkelijke plek in Amsterdam. Toen eenmaal de locatie en het voortbestaan van de tuin verzekerd was, is de focus geleidelijk aan verschoven.

de vrienden- vereniging

De Vereniging streeft samen met de directie en de raad van toezicht (rvt) naar een optimale exploitatie met behoud van dat waar de Hortus om bekend staat: de bijzondere historie, de rijke plantencollectie en het cultureel erfgoed. Om deze samenwerking te ondersteunen heeft de voorzitter van de Vereniging een kwaliteitszetel in de rvt.

De Vereniging kent een stabiel aantal leden en is één van de grootste vriendenverenigingen in Nederland. Ieder jaar worden er verschillende activiteiten georganiseerd. Het afgelopen jaar waren dat er vier in totaal:

- Een lezing door botanisch filosoof Norbert Peeters, over Rumphius' Kruidboek: verhalen uit de Ambonese flora.
- Een bezichtiging van de Moninckx Atlas in het Allard Pierson Museum, onder leiding van conservator Hans Mulder.

- Een lezing en rondleiding onder leiding van medewerkers tuin & collectie Martin Smit en Peter Jansen over Zuid-Afrikaanse planten die ook in de Moninckx Atlas staan.
- Een 'kijkje in de kas': themamiddag rond de vernieuwing van de Drieklimatenkas met Carlien Blok (directeur Hortus), Barbara van Amelsfort (communicatie en campagne) en Krijn Braber (bouw en techniek).

Mede dankzij een regelmatige afstemming over de organisatie en uitvoering van deze activiteiten, ervaart het bestuur een grote betrokkenheid van de medewerkers van de Stichting.

In een overeenkomst die telkens voor 5 jaar wordt vastgelegd, staat hoe de Vriendenvereniging de Stichting ondersteunt met bijdragen voor o.a. educatie en het jaarlijks te

publiceren Hortus Magazine, maar ook voor de algemene exploitatie.

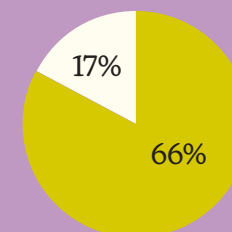
Dankzij een goed beheer van het opgebouwde vermogen, heeft de Vereniging de mogelijkheid een deel van de door haar ontvangen contributies te besteden aan bijzondere projecten, altijd in goed overleg met de directie. In 2022 heeft de Vereniging een grote bijdrage gegeven aan de renovatie van het Halfrond. Tevens werd afgesproken om de kosten te dragen voor de rondleiders die groepen vluchtelingen tijdens een bezoek aan de Hortus begeleiden (er zijn tot nu toe geen aanvragen geweest voor deze rondleidingen).

De Vereniging heeft zich gecommitteerd om in de komende jaren een grote financiële bijdrage te leveren aan de vernieuwing van de Drieklimatenkas. In deze kas huist niet alleen een bijzondere verzameling planten, het is ook een trekpleister en een *landmark* in

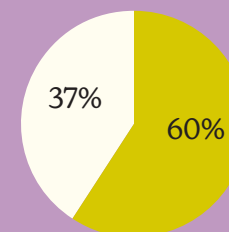
Amsterdam. Mede dankzij een extra bijdrage van de Vriendenvereniging zal de renovatie kunnen starten in 2024.

Het bestuur van de Vereniging bestaat uit zeven personen, voortkomend uit de leden van de vereniging. De al geruime tijd opstaande vacature voor het 7e bestuurslid werd ingevuld met de benoeming van Marco van de Koppel.

Het bestuur vergaderde het afgelopen jaar 5 keer. De ALV vond plaats in april en werd, wegens de aanmelding van een groot aantal vrienden, gehouden in het Luthermuseum. De traditionele lezing werd verzorgd door Nick Roozen, landschapsarchitect en betrokken bij het ontwerp van de Floriade 2022 in Almere. De titel van zijn lezing was: *Growing Green Cities*. Na afloop van zijn enthousiaste inleiding ontving Nick een groot applaus

Amsterdam
Overig

Man
Vrouw

